

αρχιμ. Μιχαήλ Χαρ. Σταθάκης
αρχαιολόγος-θεολόγος

Η Αθήνα και η Ιερά Μονή Θεοβαδίστου Όρους Σινά

α'. Εισαγωγή.

Για την Ιερά Μονή του Θεοβαδίστου Όρους Σινά ή της Αγίας Αικατερίνης, όπως αλλιώς είναι γνωστή, όλοι μας τρέφουμε αισθήματα ορμώμενα από τις αναγνώσεις των σχετικών διηγήσεων της Αγίας Γραφής, από τα Πατερικά μας κείμενα, όπως η «Κλίμαξ» έργο του Ηγουμένου της Μονής Ιωάννου, από τους βίους των πολλών αγίων που έζησαν στα μέρη εκείνα, από τον Μωυσή και τον προφήτη Ηλία έως την αγία Αικατερίνη και τον επί των ημερών μας όσιο Παΐσιο τον Αγιορείτη.

Σινά και Δέκα Εντολές ταυτίζονται στη συνείδησή μας. Ακόμα και οι «επικές» κινηματογραφικές παραγωγές, όπως η ομώνυμη ταινία του 1956,

ενδύουν με σεβασμό και εσωτερική συνοχή την φαντασμαγορική μεγαλοπρέπεια της Εξόδου του Ισραήλ από την δουλεία της Αιγύπτου στη γη της Επαγγελίας.

«Η Ίερά Μονή Σινᾶ εἶναι ἓνα ὁρθόδοξον μοναστικόν κέντρον μέ ἀδιάκοπον πνευματικὴν ζωὴν δεκατεσσάρων αἰώνων. Ἰσταται ἀπὸ τὸν 6^{ον} αἰῶνα εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐρήμου χερσονήσου τοῦ Σινᾶ, διατηρώντας τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά της ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527-565 μ.Χ.). Ὁ Μωάμεθ, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἰσλάμ, οἱ Ἀραβες καλίφαι, οἱ Τοῦρκοι Σουλτάνοι καὶ ὁ Ναπολέων ἔθεσαν τὴν Μονὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τους καὶ τὴν διεφύλαξαν ἀπὸ βανδαλισμούς· ἔτσι, εἰς ὅλην τὴν μακρὰν ἱστορίαν της ποτέ δέν ὑπέστη σοβαράς καταστροφάς ἢ λεηλασίας, καὶ διετηρήθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὡς ἓνας ἱερός βιβλικὸς τόπος, ὅπου μέχρι σήμερα τὸ νόημα τῶν γεγονότων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φωτίζεται καὶ ἐρμηνεύεται εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου» (Εὐαγγέλου Παπαϊωάννου, ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΣΙΝΑ, ἐκδόση Ι. Μονῆς Σινᾶ, 1976).

Ευμοίρησε ἡ Μονὴ νὰ τεθεῖ ὑπὸ τὴν προστασία των προειρημένων ηγετῶν τοῦ κόσμου καθὼς τὸ ἴδιο ἐπραῖαν καὶ Πάπες τῆς Ρώμης ἀπὸ Οὐωρίου Γ' (1217) ἕως καὶ Πίου Β' (1565), Δόγηδες τῆς Εὐετίας που προστάτευσαν τις κτήσεις τῆς Μονῆς καθιστώντας τὴν ἔτσι μὴ ισχυρὴ οικονομικὴ δύναμι με ἀποτέλεσμα νὰ ἀναδείξει σε μεγάλο βαθμὸ καὶ υπερτοπικά τις ἀρετές που ἐκπορεύονται ἀπὸ τὴ μοναχικὴ βιωτὴ, ὅπως ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ἐραποστολὴ καὶ ἡ φιλοκαλία!

Σε αὐτὴ τὴν παράμετρο τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ συνέδραμε ἡ μόρφωση των πατέρων τῆς. Μαρτυροῦνται στα τέλη τοῦ 18^{ου} αἰῶνος αἰτήσεις ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῆς διασποράς, ὅπως τῆς Καλκούτας καὶ τῆς Βομβάης, που ζητοῦν σιναῖτες ἱεροδιδασκάλους με ἀντάλλαγμα τὴν ἀφιέρωση των κατὰ τόπους ναῶν στὴν Μονὴ τοῦ Σινᾶ. Παράλληλα ἡ ἀπομακρυσμένη καὶ ἀφιλόξενη τοποθεσία τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ καθιδρύματος τὸ κατέστησε πραγματικὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ μοναχισμοῦ τῆς Ανατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ των λειτουργικῶν λατρευτικῶν τύπων τῆς Ορθοδοξίας.

Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι η Μονή είναι μια επιτομή της χριστιανικής τέχνης, όπως εκφράστηκε σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της κατά τους τελευταίους δέκα επτά αιώνες. Εκεί διασώζονται οι αρχαιότερες φορητές χριστιανικές εικόνες του κόσμου, διότι η λαίλαπα της Εικονομαχίας δεν έφτασε στα ερημικά μέρη του Σινά, αλλά και εκεί διατηρούνται αρχαία μωσαϊκά, χειρόγραφα, περγαμηνές και παλίμψηστοι κώδικες που περιμένουν υπομονετικά να μας αποκαλύψουν τα σβησμένα από την πρώτη χρήση μυστικά τους.

Η προστασία που απήλαυσε η Μονή δεν προσφέρθηκε άνευ κόπων και μόχθων, ιδρώτος και αίματος. Με τη ζωή τους πλήρωσαν τους όρκους τους, τα δίκαια και τα κεκτημένα της Μονής οι υπό Αγαρηνών, Βλεμμύων, Αράβων και άλλων αναιρεθέντες εν Σινά, Φαράν και Ραϊδώ οσιομάρτυρες πατέρες.

Η αγία Ελένη ανίδρυσε ναό με προστατευτικό πύργο στον τόπο της Φλεγομένης Βάτου και ήδη το 330 μ.Χ. έχουμε μαρτυρίες για το φαινόμενο του πρώιμου μοναχισμού, χριστιανών που κατέφυγαν στα μέρη της ερήμου εξαιτίας των διωγμών που εξαπέλυσαν Ρωμαίοι Αυτοκράτορες. Η μοναχή Αιθερία επισκέπτεται στα τέλη του 4^{ου} αιώνας το Σινά και φιλοξενείται από τους μοναχούς. Ο Ιουστινιανός και η Θεοδώρα είναι οι κτίτορες του Καθολικού, του ναού δηλαδή της Μονής, που αφιέρωσαν στην Θεοτόκο, ενώ από τον 9^ο αιώνα ο Ηγούμενος της Μονής είναι συνάμα και ο επίσκοπος Σιναίου (Όρους).

Γεωγραφικώς το Σινά βρίσκεται μεταξύ των Ιεροσολύμων και της Αλεξανδρείας. Φαίνεται όμως πως τα όρια των ομόρων Πατριαρχείων, που εδρεύουν στις δύο αυτές πόλεις, δεν ήταν πάντα σαφή. Έτσι η Επισκοπή του Σιναίου είχε την αναφορά της κάποιες φορές στην Αλεξάνδρεια και κάποιες άλλες στην Ιερουσαλήμ, αναλόγως των ιστορικών συνθηκών. Στα μέσα του 14^{ου} αιώνας ο Αλεξανδρείας Γρηγόριος Γ' εγγράφως δηλώνει στον Ιεροσολύμων ότι παραιτείται από τις αξιώσεις του στο Σινά, την Πέτρα και τη Γάζα. Έτσι ο επίσκοπος Σιναίου χειροτονούνταν από τον εκάστοτε Αρχιεπίσκοπο Ιεροσολύμων.

Η Μονή συν τω χρόνω απέκτησε πολλά Μετόχια μεταξύ των οποίων και ένα ζωτικής σημασίας στην περιοχή Τζουβανία του Καΐρου, όπου και το διοικητικό κέντρο της Αιγύπτου, εντός βεβαίως των ορίων του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας.

Υπό αυτές τις συνθήκες διαμορφώθηκε μια ασταθής κατάσταση, ως προς το ζήτημα υποταγής της Επισκοπής Σινά στον Αλεξανδρείας ή στον Ιεροσολύμων, τις απόπειρες των Σιναϊτών προς την πλήρη ανεξαρτησία και το δίκαιο ή μη αίτημα της Μονής να έχει και να λειτουργεί Μετόχιο στο Κάιρο, κάτι που δεν ήθελαν οι προκαθήμενοι της Αλεξανδρείας καθώς η επισκοπή Σιναίου υπήχθη στον Ιεροσολύμων και τιμής ένεκεν προήχθη σε Αρχιεπισκοπή. Η κατάσταση αυτή είναι γνωστή στην εκκλησιαστική ιστορία ως το Σιναϊτικό Ζήτημα, που τελικά βρήκε τη λύση του μόλις το 1932.

Ας σημειωθεί εδώ ότι «...ὁ τίτλος τοῦ “ὑπερτίμου” διὰ τὸν ἡγούμενον τῆς Μονῆς, ἢ ἡ ἀμφίεσις ἀρχιερατικῶν ἀμφίων ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου, ἢ ἡ μετὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου σύνδεσις τοῦ ἡγουμένου κ.λπ. ὅπωςδὴποτε ὑποδηλοῦν τὰς μεταγενεστέρως ἀναπτυχθείσας τάσεις εἰς τὴν Ἱερὰν Μονήν, κατ’ ἐπίδρασιν πιθανώτατα ἀναλόγων προτύπων συνδυασμοῦ τῆς ἐπισκοπικῆς αὐθεντίας μετὰ τῆς ἡγουμενίας συγκεκριμένης μονῆς τῶν Συροϊακωβιτῶν... Ὅφ’ οἵανδὴποτε προϋπόθεσιν ἢ ἐρμηνείαν τῶν διεκδικήσεων αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι, καθ’ ἡμᾶς, προσδευτικῶς ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀραβοκρατίας τῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς καὶ κατ’ ἐπίδρασιν τῶν προτύπων τῆς σχέσεως ἐπισκόπου καὶ ἡγουμένου μονῶν εἰς τὴν Συρο-Ἰακωβιτικὴν Ἐκκλησίαν, οἱ μέχρι τοῦ Θ’ αἰῶνος ἡγούμενοι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σινᾶ δὲν ἦσαν ἐπίσκοποι. Τοῦτο οὐδόλως ἡμπόδισε τὴν αὐτοδύναμον ἀνάπτυξιν τοῦ μοναχικοῦ βίου εἰς τὴν Ἱερὰν Μονήν καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀραβοκρατίας». (Σπ. Κοντογιάννης, Το Σιναϊτικόν Ζήτημα, ΙΣΤ’-ΙΘ’αι., Εθνικὸ καὶ Καποδιστριακὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, 1987).

Ακολούθως παρατίθενται κείμενα που αναδεικνύουν τις σχέσεις μεταξύ Αθηνῶν και Σινά φωτίζοντας πτυχές της δράσης που ανέπτυξαν Αθηναίοστο

Σινά και Σιναΐτες εν Αθήναις και μάλιστα στην καρδιά των προειρημένων γεγονότων.

Ιερομάρτυς Ιωάννης ο Αθηναίος, Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Σινά.
Έργο Σπ. Μαντζαβίνου, Νέο Ψυχικό 2024.

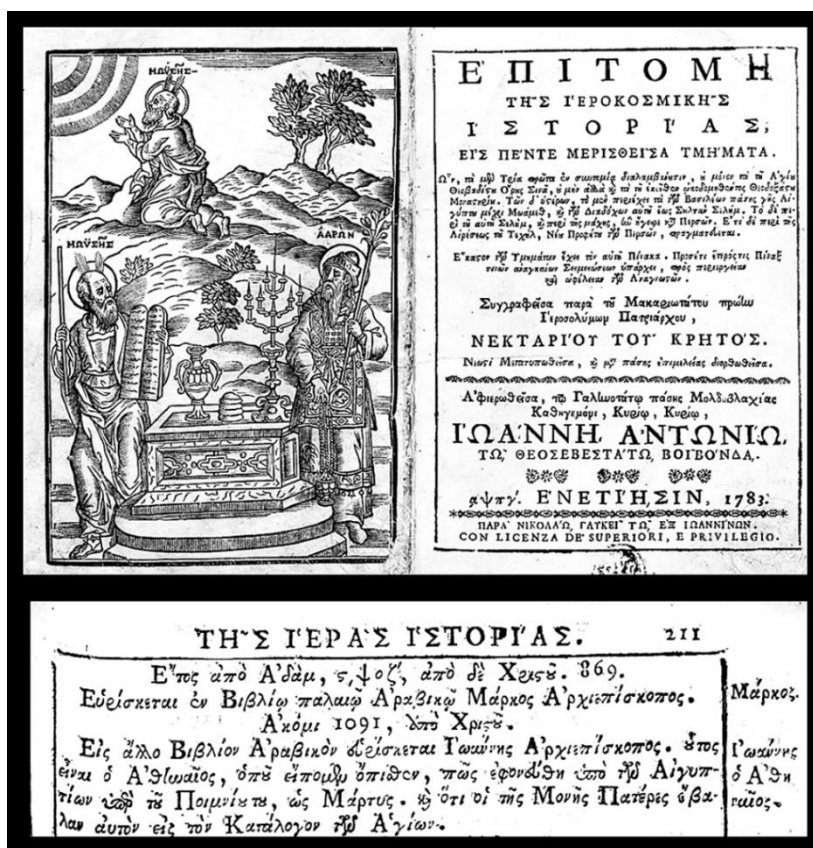
6. Αρχιεπίσκοπος Σινά Ιωάννης ο Αθηναίος.

Ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Νεκτάριος Πελοπίδης, γεννήθηκε στην Κρήτη το 1602 και μαθήτευσε δίπλα στον Μελέτιο Μακρή, δάσκαλο του σχολείου του Σιναΐτικου Μετοχίου. Έγινε μοναχός στη Μονή Σινά και σε ηλικία 35 ετών εστάλη από τη Μονή στην Αθήνα για να μαθητεύσει κοντά στον διδάσκαλο Θεόφιλο Κορυδαλλέα. Ύπήρξε ένας από τους πιο μορφωμένους κληρικούς του 17^{ου} αιώνα.

Το 1660, επιστρέφοντας από την Κωνσταντινούπολη στη Μονή Σινά, εξελέγη ηγούμενος της Μονής και, καθ' οδόν προς την Αγία Πόλη για να χειροτονηθεί επίσκοπος Σιναίου, πληροφορήθηκε ότι εξελέγη Πατριάρχης Ιεροσολύμων από Σύνοδο που συνήλθε στην Κωνσταντινούπολη στις 25

Ιανουαρίου 1661 και η οποία ασχολήθηκε και με το θέμα των προσόντων που πρέπει να διαθέτει ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων.

Συνέγραψε μεταξύ άλλων την «Ιεροκοσμική Ιστορία», που ήταν γνωστή με το λαϊκό όνομα «Αραβικός Χρονογράφος» και είναι διαιρεμένη σε πέντε μέρη από τα οποία τα τρία πρώτα πραγματεύονται την ιστορία του όρους Σινά και της Μονής, το τέταρτο την περίοδο από τους βασιλείς της Αιγύπτου έως τον Σουλτάνο Σελήμ και το πέμπτο τα σχετικά με τον Σελήμ και τον πόλεμο κατά των Περσών. Ο Πατριάρχης Νεκτάριος γνώριζε άπταιστα τη λατινική, την τουρκική και αραβική γλώσσα και έτσι χρησιμοποίησε περιγραφές και καταγραφές γεγονότων από ξενόγλωσσες πηγές. Στο τρίτο λοιπόν βιβλίο του μεταξύ άλλων γίνεται αναφορά και στο μαρτύριο του **Αρχιεπισκόπου Σινά Ιωάννου του Αθηναίου**. Παρουσιάζεται μάλιστα και κατάλογος όλων των Ηγουμένων της Μονής που έλαβαν και το επισκοπικό αξίωμα. Στον χρονολογικό αυτόν κατάλογο, ο Ιωάννης κατέχει την δεύτερη θέση.

«Ιεροκοσμική Ιστορία» Νεκταρίου Πατριάρχου Ιεροσολύμων.
Αρχή καταλόγου επισκόπων Σινά.

Κατά τον 11^ο αιώνα, επί Χαλίφη Αλ-Χακίμ, οι Σιναΐτες πατέρες υπέμειναν πολλές κακουχίες. Η κατασκευή του τζαμιού και του μιναρέ εντός των τειχών της Μονής χρονολογείται σε αυτή την περίοδο. Η ανίδρυση ισλαμικού τεμένους βοήθησε, ώστε να ξεπεραστούν οι δυσκολίες που είχαν ανακύψει επιβεβαιώνοντας τις ειρηνικές σχέσεις που υπήρχαν μεταξύ της Μονής και των τοπικών Βεδουίνων. Στις αρχές του 11^{ου} αιώνας οι ερημίτες νομάδες επαναστάτησαν κατά της Βασιλείας των Φατιμιδών. Οι τελευταίοι σε επιδρομή εναντίον των Βεδουίνων έφτασαν έως τη Μονή του Σινά και εντυπωσιασμένοι από τη θέα του καστρομοναστηρίου θέλησαν να υφαρπάξουν τους υποτιθέμενους θησαυρούς του.

Ο Νεκτάριος διηγείται «Ήτον δὲ τότε Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μοναστηρίου ἓνας ἐνάρετος καὶ Ἅγιος ἄνθρωπος, Ἀθηναῖος τὸ γένος, οὗτος βλέπων τὰ ἴδια πρόβατα τιμωρούμενα καὶ ἀδίκως πάσχοντα, ἐμιμήθη τὴν φωνὴν τοῦ Ἀρχιποιμένου καὶ Διδασκάλου τοῦ Χριστοῦ “ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων”. Ἦλθε λοιπὸν ἀκάλεστος καὶ ἐστάθη εἰς τὸ μέσον τους, μὲ θαρσαλαίαν φωνὴν λέγοντας. Τί θέλετε ἀπὸ τούτους ὅπου δὲν ἡξεύρουσι τίποτες; Ἐγὼ εἶμαι Προεστὼς εἰς τούτους ὅλους, καὶ ἂν ἔχει τὸ Μοναστήριον θησαυρόν, ἐγὼ τὸν ἡξεύρω. Λοιπὸν ἄφετε ὅλους τοὺς ἄλλους. Ἐδραμον ὡς ἄγριοι λύκοι εἰς τὸ κατὰ ἀλήθειαν πρόβατον τοῦ Χριστοῦ καὶ δὴ λαβόντες αὐτόν, τὸν ἔδησαν ἀπὸ τοὺς πόδας μὲ σχοινία, καὶ τὸν ἔσυραν τριγύρου μέσα ἀπὸ τὸ μοναστήριον, λακτίζοντες ὁμοῦ καὶ ἀνηλεῶς δέροντες αὐτόν ἵνα δείξῃ αὐτοῖς τοὺς θησαυροὺς (...) καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐτελείωσε τὸν καλὸν αὐτοῦ ἄγωνά τῆς ἀδλήσεως καὶ τῆς ἀσκήσεως, κοιμηθεὶς καὶ ἀναπαυσάμενος ἐν Κυρίῳ. Γέγονε δὲ τὸ τέλος τῆς ἀδλήσεως αὐτοῦ κατὰ τὴν δωδεκάτην τοῦ Φεβρουαρίου».

Στο «Ἀττικόν Ἡμερολόγιον (Ἀσωπίου) καὶ Ἡμερολόγιον τῶν Κυριῶν», ἔτος ΚΓ', τεύχος 1-12 (Ιανουάριος-Δεκέμβριος 1889), ο Τάσσος Νερούτσος δημοσίευσε ἄρθρο με τίτλο «Ἡ πολιούχος Ἀθηνῶν» στο οποίο γίνεται εκτενὴς αναφορά στον Ἀρχιεπίσκοπο Ἰωάννη, εμπλουτισμένη με ιστορικά στοιχεία. Διαβάζουμε «Ἐν παλαιῷ ἀραβικῷ κώδικι χρονικῶν τῆς σεβασμίας καὶ μεγάλης βασιλικῆς μονῆς τοῦ ἱεροῦ Σινᾶ ἀναφέρεται ὅτι ὑπερμεσουῖντος τοῦ Ι΄ αἰῶνος, Ἰωάννης, ἐξ Ἀθηνῶν μοναχός, ἀποδημῶν εἰς

Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐκεῖθεν διερχόμενος διὰ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ παλαιᾶς Μίσρας ἦτοι Βαβυλῶνος, ἀφίκετο ἐπὶ τὸ Θεοβάδιστον ὄρος Χωρήβ καὶ Σινᾶ, ὅπου ἐνεκλείσθη ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τόπου τῆς καιομένης Βάτου καὶ παρὰ τὸ φρέαρ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἰοθὼρ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας ἰδρυμένη ὁχυρᾶ μονῇ. Ἐκεῖ διὰ τὰς ἀρετάς του καὶ τὸν αὐστηρὸν ἀσκητικὸν βίον κερδήσας τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας τῶν συνασκουμένων ἀδελφῶν, ἐξελέχθη ἡγούμενος τῆς μονῆς καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος τῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ τῶν ἐν Ῥαϊθῶ καὶ Φαράν ἱερῶν ἰδρυμάτων.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐδέσποζεν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, Συρίας καὶ Ἀραβίας ὁ τρίτος τῶν Φατιμιδῶν Χαλιφῶν, Χάκεμ υἱὸς Ἀζίζ, ἐκ μητρὸς ὀρθοδόξου χριστιανῆς αἰγυπτίας, ἀδελφῆς Ἀρσενίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱερεμίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Τὰ πρῶτα τῆς βασιλείας του ἔτη, ζώσης τῆς μητρὸς του καὶ χαριζόμενος αὐτῇ ἐπροστάτευεν ὁ Χαλιφῆς Χάκεμ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Παλαιστίνῃ ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων· λέγεται μάλιστα ὅτι ἀφαιρέσας τὴν ἐν Μίσρᾳ ἐκκλησίαν τῆς Θεομήτορος ἀπὸ τῶν σχισματικῶν Ἰακωβιτῶν, παρέδωκεν αὐτὴν τῷ πατριάρχῃ καὶ πρὸς μητρὸς θείῳ αὐτοῦ Ἀρσενίῳ κατασταθεῖσαν ἔκτοτε πατριαρχικὴν ἐν Μίσρᾳ ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ μετὰ θάνατον τῆς μητρὸς, ὣν φύσει ὠμὸς καὶ θεομανῆς, ἐκίνησε κατὰ τῶν ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ Χριστιανῶν, ὀρθοδόξων τε καὶ αἰρετικῶν, δεινὸν καὶ σκληρὸν διωγμὸν, οὗ θῦμα ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ ἕτερος θεῖος αὐτοῦ πατριάρχης Ἱερεμίας, ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς Μίσραν ἀπαχθεὶς καὶ ἐν βασάνοις τελειωθείς· ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος εἶχεν ἀποθάνῃ πρὸ τοῦ διωγμοῦ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν στίφη ἐπιδρομέων Ἀράβων καὶ Αἰγυπτίων ἀλώσαντες τὴν ὁχυρὰν μονὴν τοῦ Σινᾶ, συνέλαβον τὸν ἐπίσκοπον Ἰωάννην τὸν ἐξ Ἀθηνῶν προμαχοῦντα γενναίως ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, καὶ βασανίσαντες ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀνηλεῶς, ἀπέτεμον τὴν ἀγίαν αὐτοῦ κεφαλὴν. Οὕτως ἐτελειώθη ἐν Κυρίῳ ὁ ἱερομάρτυς Ἰωάννης ὁ Ἀθηναῖος, τῇ 12ῃ Φεβρουαρίου 1091, τὸ εἰκοστὸν τῆς ἀρχιερατείας του ἔτος, καὶ τὸ πεντηκοστὸν τρίτον τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐγκλείστου μοναστικῆς αὐτοῦ ζωῆς, κανονισθεὶς μεταξὺ τῶν μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τῶν ἐπιζησάντων κοινοβιτῶν...».

Ο Νερούτσος αναφέρεται στον Αρχιεπίσκοπο Ιωάννη σε ένα άρθρο για την Πολιούχο των Αθηνών διότι θεώρησε, όπως και ο Καμπούρογλου, ότι η εικόνα της Θεοτόκου που επιγράφεται ως **ΜΡ ΘΥ ΓΟΡΓΟΕΠΗΚΟΟΣ Η ΑΘΗΝΑΙΑ**, την οποία εντόπισε το 1855 ο Ουσπένσκυ στο παρεκκλήσιο των αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων του Αγ. Γεωργίου Καΐρου και αφού λησμονήθηκε, επιστημάνθηκε ξανά από τον Παπαδόπουλο-Κεραμέα το 1887, είναι έργο του 11^{ου} αιώνας και βρέθηκε στα μέρη της Αιγύπτου προφανώς μεταφερθείσα ή ιστορηθείσα από τον σύγχρονό της Αθηναίο Αρχιεπίσκοπο Ιωάννη.

Όμως όπως αργότερα αποδείχθηκε (Ξυγγόπουλος, Βιταλιώτης) η εικόνα είναι έργο Παλαιολόγειο και δεν συνδέεται με τον Ιωάννη. Ωστόσο είναι αψευδής μάρτυς της φήμης και της διάδοσης που γνώρισε κατά τα βυζαντινά χρόνια η πολιούχος και σώτειρα του κλεινού άστεως, η Θεοτόκος η Αθηναία, την οποία ο Νερούτσος περιγράφει ως εξής «Η... εικών της Ἀθηναίας Θεομήτορος... φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΜΡ ΘΥ Η ΑΘΗΝΑΙΑ ΓΟΡΓΟΕΠΗΚΟΟΣ... Σανὶς μεγάλη πολυῤῥαγής, περίβρωτος καὶ παράτριβος ὑπὸ τοῦ χρόνου, παριστᾷ τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον εἰς φυσικὸν μέγεθος καὶ κατὰ τύπον, οἷος συνειδιζέτο πρὸ τοῦ Δ' αἰῶνος, ὅτε ἐν ταῖς κατακόμβαις τῆς Ῥώμης καὶ Ἀλεξανδρείας ἡ Παρθένος εἰκονίζετο

ἀπλῶς ὡς ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΑ καὶ οὐχὶ ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ, ὅπως ὥρισεν ἡ ἐν Ἐφέσῳ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐν ἔτει 431. Καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὴν στάσιν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν διάταξιν τῶν πτυχῶν τοῦ ἱματισμοῦ, ἡ γραφὴ ἀπομιμείται τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου τὸ φυλαττόμενον ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ Παναγία Θεοτόκος μετὰ μεγίστης ὡς πρὸς τὸ διάγραμμα ἐμπειρίας καὶ

τελειότητος ζωγραφείται ἄνευ στεφάνης περὶ τὴν κεφαλὴν, ὀρθία, ἐν χιτῶνι ποδήρει μετὰ καλύπτρας οὐχὶ τῆς συνήθους, ἀλλ' ὁμοίας διπλοῖδίου ἀπτικοῦ, ἐντέχνως καὶ ἐπισταμένως, πτυσσομένου καὶ καταβαίνοντος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου μέχρι τῆς κνήμης...».

Ο ἅγιος Ιωακείμ, ο Πάνυ, Πατριάρχης Αλεξανδρείας
Έργο Σπ. Μαντζαβίνου, Νέο Ψυχικό 2024

γ'. Πατριάρχης Αλεξανδρείας αγ. Ιωακείμ ο Πάνυ, ο Αθηναίος.

Ο Τάσος Γριτσόπουλος στο σχετικό λήμμα της Θρησκευτικής και Ηθικής Εγκυκλοπαίδειας βιογραφεί τον πρύτανη των Πατριαρχών, Ιωακείμ τον Αθηναίο Πατριάρχη Αλεξανδρείας, τον επικληθέντα «Πάνυ».

Διαβάζουμε « Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ ἀσφαλῶς παραδιδόμενον ἔτος 1448 καὶ ἔζησεν ὅλα ἔτη 119, ἀποθανὼν τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1567, καὶ ἐπομένως πατριαρχεύσας ἔτη 80, πρᾶγμα πρωτοφανὲς καὶ ἀνεπανάληπτον. Τὴν μακρὰν τοῦ ζωῆν ὁ Ἰωακεῖμ μὲ λαμπρὰν σταδιοδρομίαν, πλήρη ζωτικότητος, ἀφιέρωσεν εἰς ἐξυπηρέτησιν τῆς Ὁρθοδοξίας... Δὲν διέθετε μεγάλην παιδείαν ὁ Ἰωακεῖμ, διέθετεν ὅμως μεγίστην εὐσέβειαν καὶ ἀγιότητα βίου, θέλῃσιν ἰσχυράν, χαρακτῆρα σταθερὸν καὶ ἀκαταπόνητον. Οἱ μεταγενέστεροί του ἐδείκνυνον εἰς αὐτὸν τόσον σεβασμόν, ὥστε ἀπέδωκαν εἰς τὸν ἐνάρετον βίον πολλὰ θαύματα καὶ τοῦ προσέφεραν τὴν προσωνυμίαν ὁ "Πάνυ", ἐνδεικτικὴν τῆς εὐλαθείας αὐτοῦ καὶ αὐτῶν. Εἰς Ἀθήνας ἦτο ἀδύνατον διὰ τὸν Ἰωακεῖμ νὰ ἐκπαιδευθῇ, ἐφ' ὅσον ἡ νεανικὴ του ἡλικία συνέπιπτε μὲ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1456) καὶ ἡ πόλις τὸ ὀλιγώτερον ποὺ εἶχε νὰ σκεφθῇ ἦτο ἡ παιδεία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν.

Ἐγκαίρως λοιπὸν ἐξεπατρίσθη καὶ ἐπὶ μίαν δωδεκαετίαν ἐμόνασεν εἰς τὸ Ὅρος Σινᾶ, ὅπου πλησίον παλαιότερων μοναχῶν ἔμαθεν ὀλίγα γράμματα καὶ κατέγινεν εἰς μελέτας καὶ ἀντιγραφὴν κειμένων. Ἀκολούθως μετέβη εἰς προσκύνησιν τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ κατὰ τὸ 1480 εἰσῆχθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Σάββα, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ τὸν ἡγουμενεύοντα Γερμανόν, τὸν μετὰ ταῦτα ἐπιφανῆ πατριάρχην Ἱεροσολύμων. Μετὰ τοῦ Γερμανοῦ τὸν εὕρισκομεν τὸ 1484 εἰς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως καὶ εἰς διακονίαν ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Αἰγύπτου, ἐνῶ ὁ Γερμανὸς περιηγεῖται τὴν Παλαιστίνην διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ τοῦ Ἰωακεῖμ τὸν κατέστησαν γνωστὸν ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ συνειδητὸν ὑπῆρέτην τῆς Ἐκκλησίας. Δι' ὃ ἐπικειμένης ἐκλογῆς πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τὸ 1486 ἐζητεῖτο ἐπιμόνως ὁ νέος κληρικὸς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτιωτῶν.

Ἐκλεγεῖς ὁ Ἰωακεῖμ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιοχείας Δωροθέου Β' τὴν 6^η Αὐγούστου 1487 εἰς Δαμασκόν, διότι εἰς τὴν Αἴγυπτον δὲν ὑπῆρχον ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι νὰ τὸν χειροτονήσουν. Ἦτο τότε ὁ Ἰωακεῖμ 38 ἐτῶν καὶ ἀπεδύετο εἰς σκληρὸν ἀγῶνα, ἔνεκα τῶν μεγάλων πιέσεων τῶν Μαμελούκων εἰς βάρος τῶν χριστιανῶν. Ὁ ἀγὼν οὗτος τὸ μὲν ἀναδεικνύει τὸν Ἰωακεῖμ καὶ τὸν ἐπιβάλλει, τὸ δὲ τὸν περιβάλλει μὲ

θαυμαστάς διηγήσεις, διὰ τῶν ὁποίων τονίζεται τοῦ βίου αὐτοῦ ἡ ἀγιότης. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Μαμελούκων ἤθελε νὰ μεταβάλῃ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Νικολάου Καΐρου εἰς λουτρόν, τὸν ἔσωσεν ὁμως ὁ Ἰωακεῖμ, ἀφοῦ ἔπιδε δηλητήριο χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε. Καίτοι τὸ θαῦμα ἀμφισβητεῖται, μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι πρόκειται περὶ συγχύσεων εἰς τὰ ὀνόματα καὶ τὰς χρονολογίας, ἐν τούτοις παραδίδεται τοῦτο ἐκ πολλῶν πηγῶν καὶ μερικῶν ἀραβικῶν μάλιστα, ἔστω μὲ κάποιας ὑπερβολᾶς. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικοὶ οἱ στίχοι ποῦ ἔγραψεν ὁ μητροπολίτης Ρόδου Παΐσιος Ἀγιαποστολίτης, ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωακεῖμ διὰ νὰ ἀναφέρῃ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ναοῦ Μιχαήλ τοῦ Ταξιάρχου εἰς τὸ Σινᾶ τὸ 1529 δι' ἰδίων δαπανῶν καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μνημονεύει τὸ γενόμενον θαῦμα τοῦ δηλητηρίου ὡς ἑξῆς

“Οὗτος γοῦν ὁ περικαλλὴς ναὸς τοῦ Ταξιάρχου
διὰ δαπάνης γέγονε τοῦ πρώην πατριάρχου
Ἰωακεῖμ τοῦ θαυμαστοῦ, ὅστις ἐχαριτώθη,
καὶ γὰρ ἔπιδε τὸ φάρμακον καὶ δὲν ἐθανατώθη”.

Ὁ Σελήμ Α' τὸ 1517 ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τὴν ἡμισέληνον. Εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς Μαμελούκους ἐβοήθησεν καὶ ὁ ἐκ Πελοποννήσου Ἑλλήν στρατηγὸς Τζερνωτᾶς, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἐσώθη τὸ ἐν Καΐρῳ Σιναϊτικὸν μετόχιον μέσα εἰς τὴν γενικὴν καταστροφὴν καὶ τὰς σφαγὰς ποῦ ἠκολούθησαν τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως. Ὁ Σελήμ παρεχώρησε προνόμια πρὸς τὸν Ἰωακεῖμ... Ἀσφαλῶς ἡ χορηγηθεῖσα ἐξουσία ἐξησφάλιζε τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἰσχυρόντων εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Αἱ παραχωρηθεῖσαι ἐλευθερίαι ἐπέτρεπον εἰς τὸν Ἰωακεῖμ νὰ κινῆται ἐλευθέρως... Ἀπὸ τὰ ζητήματα ποῦ ἀπησχόλησαν τὸν Ἰωακεῖμ ἀναφέρεται ἐν πρώτοις τὸ Σιναϊτικόν. Εἶχε μὲν τὴν ἐλευθεροκοινωνίαν ὁ Ἰωακεῖμ πρὸς τὸ ὄρος Σινᾶ, ἀλλὰ τὰ πράγματα ὠδήγησαν ὥστε ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπισκόπου Σιναίου νὰ διαταραχθοῦν αἱ φιλικαὶ σχέσεις δύο ἀξιολόγων ἀνδρῶν, τοῦ Ἰωακεῖμ Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Γερμανοῦ Ἱεροσολύμων, ἀντιποιοιμένων τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐποπτεῖαν...».

Μάλιστα σε μια έξαρση του ζητήματος που προκάλεσε ένταση μεταξύ των δύο πατριαρχών οι Σιναΐτες καταφεύγουν στον Οικουμενικό Πατριάρχη. Στην Κωνσταντινούπολη, όπως αναφέρει ο Ιεροσολύμων Νεκτάριος, βρίσκουν σύμμαχο τον **Μέγα Ρήτορα και Λογοθέτη Ιέρακα**. Ο Ιέραξ μας είναι γνωστός από άλλες αθηναϊκές υποθέσεις. Είναι εκείνος τον οποίο απέστειλε το Οικουμενικό Πατριαρχείο για να διευθετήσει μια υπόθεση αμφισβητούμενων γαιών στα Μεσόγεια της Αττικής με πρωταγωνιστές τους αγίους Τιμόθεο επίσκοπο Ευρίπου, τον κτίτωρα της Ιεράς Μονής Πεντέλης και Φιλοθέη την Αθηναία. Ο Ιέραξ μετά το πέρας της υποθέσεως στην οποία δικαιώθηκε η Φιλοθέη και πριν επιστρέψει στην Πόλη, χαρίζει στον Τιμόθεο την μεγάλη κτηματική περιουσία που κατείχε στην περιοχή των Μεσογείων και η οποία φέρει μέχρι σήμερα το όνομά του, τον Ιέρακα. Ο Ιέραξ είναι εκείνος στον οποίο η αγία Φιλοθέη βρίσκει επιστηριγμό, του εκμυστηρεύεται μέσω επιστολής τις θλίψεις που της προκαλούν οι συμπολίτες της. Είναι εκείνος που συνδέει την ιερά ακολουθία της Φιλοθέης μετά το μαρτύριό της. Σε εκείνον προσφεύγει η διάδοχος της αγίας στην Ηγουμενεία του «Παρθενώνος», η μοναχή Λεοντία κ.λπ. Ο Ιέραξ, αν και γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, είναι πολύ πιθανό να ήταν αθηναϊκής καταγωγής.

Ο καθηγητής Σπ. Κοντογιάννης στο προαναφερθέν πόνημά του εξάγει την υποδειγματική αντιμετώπιση του Σιναϊτικού Ζητήματος από τον άγιο Ιωακείμ, ο οποίος παρά το γεγονός ότι υπήρξε ο ίδιος Σιναΐτης μοναχός και ότι το 1545 ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιερεμίας του ανέθεσε την προστασία της Μονής, την οποία πολλάκις επισκέφθηκε υπακούων στη φωνή της Εκκλησίας, εν τέλει αρνήθηκε να υποκύψει στο αντικανονικό δέλεαρ, που ως κανονικότητα παρουσίαζαν οι Σιναΐτες και απεμπόλησε κάθε επιθυμητή αλλά αντικανονική αξίωση προς το Σινά.

Ο καθηγητής Κοντογιάννης αναφέρει «Πρέπει να θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι τὴν τοιαύτην δικαιοδοσιακὴν σύγκυσιν μεταξύ τῶν δύο πατριαρχικῶν θρόνων ἔτρεφον τεχνηέντως καὶ κατὰ τὰ ἴδια προσωπικὰ ἢ μὴ συμφέροντα οἱ Σιναΐται μοναχοί. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ καὶ παρὰ τὴν ἀρνητικὴν στάσιν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωακείμ, οἱ Σιναΐται μοναχοὶ ὄχι μόνον προέτεινον τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας χειροτονίαν τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγέντος

ὡς ἡγουμένου Σωφρονίου (1540-1545), ἀλλὰ καὶ ἡγωνίσθησαν νὰ πείσουν αὐτὸν ἐπικαλούμενοι τὸ διὰ τῆς προγενεστέρας πράξεως θεμελιωθέν κανονικὸν δικαίωμα τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Ἰωακεῖμ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἄρνησιν, ὁ δὲ Σωφρόνιος ἐχειροτονήθη τελικῶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων, συμφώνως πρὸς τὴν κανονικὴν παράδοσιν καὶ πράξιν περὶ τῶν δικαίων τῶν πατριαρχικῶν θρόνων».

Προς ἐπίρρωσιν των ὡς ἄνω παρατίθεται Γράμμα των Σιναϊτῶν πρὸς τον ἅγιο Ἰωακεῖμ. ἀπὸ το ὁποῖο ἀντλούμε καὶ μια μοναδική πληροφορία ἀθηναϊκοῦ ενδιαφέροντος. Ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος Β΄ χειροτόνησε μεταξύ των ἐτῶν 1306 καὶ 1308 ἐπίσκοπο Σιναίου τον ηγούμενο της Μονῆς Λάζαρο. Ἀργότερα ὁμῶς ο Λάζαρος ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Τὴν ἐκλογή του γιὰ τον θρόνο των Ἀθηνῶν, βασιζόμενοι στους ἐπισκοπικούς καταλόγους της πόλεως, θὰ πρέπει νὰ τοποθετήσουμε μεταξύ των ἐτῶν 1308 καὶ 1339. Δυστυχῶς δὲν γνωρίζουμε περισσότερα ἐκεῖνον, οὔτε ἀκόμα καὶ ἀν κατόρθωσε νὰ φτάσει στην Ἀθήνα, διότι ὅπως εἶναι γνωστὸ τὴν περίοδο της Λατινοκρατίας δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ ἐνθρονισθεῖ ἢ νὰ δραστηριοποιηθεῖ Ὁρθόδοξος ἐπίσκοπος.

Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, μετὰ τὴν κοίμησιν του τελευταίου Ὁρθοδόξου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, του ἁγίου Μιχαήλ του Χωνιάτου (1222), συνέχισε νὰ ἐκλέγει Μητροπολίτες με αὐτὸν τον τίτλο. Ἐπειδὴ ὁμῶς ἡ ἐνθρόνισις στην καθέδρα τους ἦταν ἀνέφικτη, τους ἀνατίθετο ἡ εὐθύνη κάποιας ἄλλης περιοχῆς, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι συνέβη με τον ἅγιο Ἀνδρῖμο Μητροπολίτη Ἀθηνῶν καὶ Ευρίπου καὶ Πρόεδρο Κρήτης, τον ὁμολογητὴ (1371).

Ἀκολουθεῖ τὸ προαναφερθέν Γράμμα των Σιναϊτῶν. «Δέσποτα ἅγιε, παναγιώτατε πάπα καὶ πατριάρχα τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, κύρ Ἰωακεῖμ, ἀντιλήπτορ καὶ ὑπερασπιστὰ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν. προσκυνοῦμεν δουλικῶς τὴν παναγιότητά σου ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι δοῦλοι σου, ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ εὐρισκόμενοι ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ ἱερᾷ καὶ σεβασμῷ μονῇ τοῦ ἁγίου ὁρους Σινᾶ ἵνα ποιήσης ἔλεος εἰς τὴν ἁγίαν μονὴν καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐλάχιστους ἀδελφούς τοὺς εὐρισκομένους ἐνθάδε, ἵνα κάμῃς κατὰ τὴν τάξιν

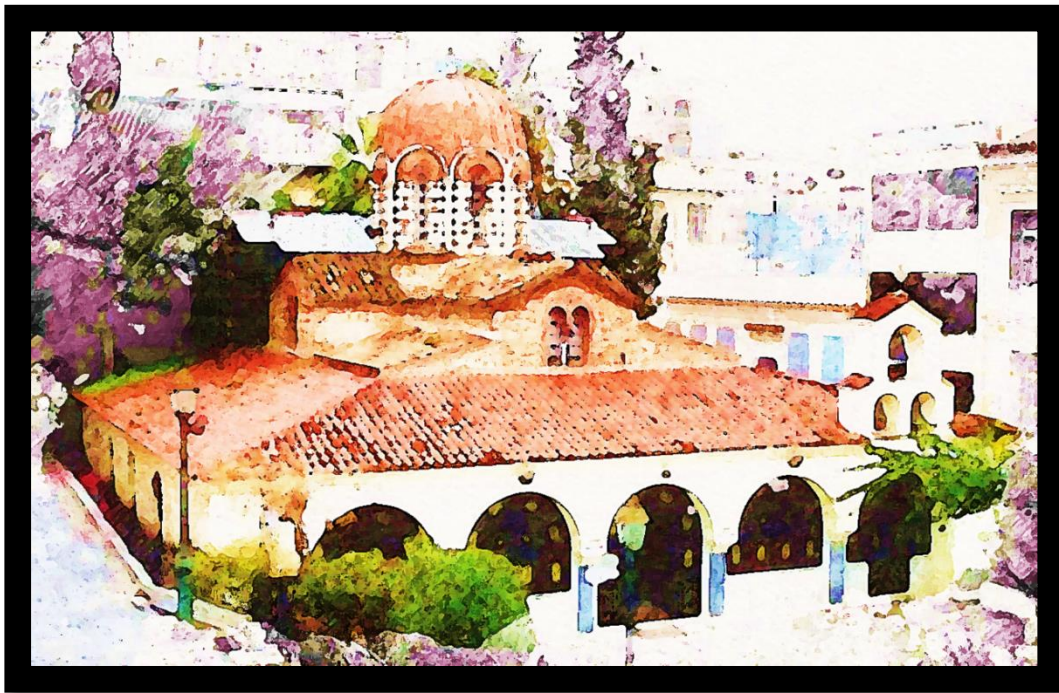
τὴν παλαιὰν τοῦ ἁγίου μοναστηρίου, νὰ μᾶς ποιήσῃς τὸν ἡγούμενον τὸν παπᾶ κυρ Σωφρόνιον ἐπίσκοπον ἵνα φροντίζῃ περὶ ἡμῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Καθὼς ἡ μονὴ ἡμῶν ὑπάρχει ἐπισκοπὴ, τὸ ὅποιον εἶναι χηρευάμενη εἰκοσιπέντε ἢ καὶ τριάντα χρόνους καὶ διὰ τοῦτο ποτὲ εἰς τὴν μονὴν ἡμῶν εἰρήνη καὶ ἀγάπη οὐκ εἶναι διὰ τὴν πολυαρχίαν καὶ ἀναρχίαν καὶ ἐρρίζωσε τὸ κακὸν ἕως τοῦ νῦν καὶ διὰ τοῦτο γράφομεν θεληματικῶς καὶ ἀσπαστικῶς πρὸς τὴν παναγιότητά σου ἵνα ποιήσῃς τὸν καθηγούμενον ἡμῶν παπᾶ κυρ Σωφρόνιον, ὥσπερ καὶ ὁ πρῶτον σου πατριάρχης ἐχειροτόνησε τὸν κυρ Λάζαρον ἐπίσκοπόν μας, ὁ ὁποῖος ὁ κύρ Λάζαρος μετὰ ταῦτα ἔγινεν **Μητροπολίτης Ἀθηνῶν**. Μετὰ ταῦτα ἐχειροτόνησεν ὁ πατριάρχης κύρ Γρηγόριος ὁ σύνθρονός σου τὸν κυρ Μᾶρκον ἐπίσκοπον ἡμῶν τὸν νῦν εὐρισκόμενον πατριάρχην Ἱεροσολύμων καὶ διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν καὶ ἱκετεύομεν τὴν παναγιότητά σου ἵνα ποιήσῃς ὡς προειρήκαμεν ἄνωθεν καὶ ὁ θεὸς ἀποδώσῃ σοι τὸν ἄξιον μισθὸν καὶ ἡμεῖς πάντοτε εὐχέται εἴμεσθαι τῆς παναγιότητός σου καὶ μιμήσου τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν καθὼς λέγει “ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων”. Εἰδὲ καὶ παρακούσης ἡμῶν τῆς ζητήσεως ταύτης καὶ τύχη τίποτε χαλασμός εἰς τὸ ἅγιον μοναστήριον ἵνα ἀποδώσῃς περὶ ἡμῶν λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Καὶ διὰ τοῦτο ἐψηφίσαμεν αὐτὸν ἅπαντες συνοδικῶς καὶ ἠῤῥαμεν αὐτὸν ἄξιον ἵνα ποιήσῃς ἐπίσκοπον ἵνα ἐπισκέπτεται περὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν...».

δ. Τα ἐν Αῤῥῆναις Σιναΐτικὰ Μετόχια.

Ο πρῶτος ναὸς στὴν Αῤῥῆνα που λειτούργησε ὡς μετόχιο τῆς Μονῆς τοῦ Σινά εἶναι ἡ **Ἀγία Αἰκατερίνη στὴν Πλάκα**. Παλαιότερα ὁ βυζαντινὸς αὐτὸς ναὸς ἦταν ἀφιερωμένος στοὺς ἁγίους Θεοδώρους (ὁ Καμπούρογλου ἀναφέρει τὸν ναὸ ὡς Ἅγιο Θεοδόσιο). Ἢδὴ στα μέσα τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἦταν σχεδὸν ερειπωμένος. Στις 17 Φεβρουαρίου 1767 ὁ μητροπολίτης Αῤῥηνῶν Βαρθολομαῖος, με τὴ μεσολάβηση τοῦ Σιναΐτη πρωτοσυγκέλλου Ἰωνά καὶ με τὴ συγκατάθεση τῶν προυχόντων, χάρισε τὸ ναὸ στὴ Μονὴ τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης τοῦ Ὄρους Σινά, ὥστε νὰ λειτουργεῖ ὡς μετόχι, προκειμένου νὰ μένουν σ’ αὐτὸ ὅσοι πατέρες ἐρχόνταν στὴν Αῤῥῆνα. Ο Ἰωνάς ἐπισκεύασε τὴν

εκκλησία και ο Αθηνών Βαρθολομαίος τέλεσε τα εγκαίνια αφιερώνοντάς την στην προστάτιδα του Σινά, αγία Αικατερίνη.

Οι Σιναΐτες με τον καιρό αγόρασαν και παρακείμενες εκτάσεις, συνολικής έκτασης τεσσάρων περίπου στρεμμάτων. Αυτοί φύτεψαν και τους φοίνικες, που υπάρχουν ακόμα στο προαύλιο της εκκλησίας. Το 1889 ο αρχιεπίσκοπος Σιναίου Πορφύριος Α΄ δέχτηκε σχετικό αίτημα των περιοίκων του μετοχιού και πούλησε στη Μητρόπολη Αθηνών το μετόχι -περίπου στο μισό της αξίας του- προκειμένου να λειτουργήσει ως ενορία. Το μετόχι μετεγκατεστάθη στην περιοχή των Αμπελοκήπων, πλησίον της πλατείας Μαβίλη, επί της οδού Δορυλαίου. Αφιερωμένο και αυτό στην αλεξανδρινή μεγαλομάρτυρα ανοικοδομήθηκε το 1967 και ο ναός ιστορήθηκε από τον σπουδαίο αγιογράφο Ράλλη Κοψίδη.

Ιερός Ναός Αγίας Αικατερίνης Πλάκας

Η παραμονή των Σιναϊτών στην Αθήνα δεν ήταν αμέτοχη των καταστάσεων και άμοιρη πνευματικού έργου. Σε έγγραφο του 1781 που δημοσίευσε ο Καμπούρογλου στα Μνημεία της Ιστορίας των Αθηναίων (Α΄ τόμος) διαβάζουμε ότι ο πρωτοσύγκελλλος του «αγίου ὄρους Σινᾶ Θεοδόσιος ἀγοράσας ἐξ ἰδίων αὐτοῦ χρημάτων ἐν πραγματευτάδικον “ἀφιεροῖ εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Ἀθήνας διὰ αἰώνιον προσήλωσιν καὶ ἀνάθημα”. Ὅριζει δὲ ὅπως

“τὸ ἐνοίκιον τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου νὰ δίδεται πρὸς ὀλίγην βοήθειαν καὶ παραμυθίαν τῶν ἐν τῇ φυλακῇ εὐρισκομένων πτωχῶν ἀδελφῶν μας Χριστιανῶν”. Τὸ ἔγγραφον ἐπικυροῖ ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Βαρθολομαῖος καὶ ὑπογράφουσιν ὁ πρωτοσύγκελλος καὶ οἱ προεστῶτες Ἀθηνῶν».

Πάλι ὁ μέγας φιλίστωρ των Ἀθηνῶν Καμπούρογλου μας υπενθυμίζει, ὅτι «...ἄνθρωπος νὰ μείνῃ τὸ Πάσχα χωρὶς κουλούρα, κόκκινα αὐγά καὶ λίγο ἄρνι, ἥτο μεγάλη ἁμαρτία. Διὰ τοῦτο οἱ εὐποροὶ ἔδιδον πάντοτε εἰς τοὺς ἀπόρους, ὡς καὶ τὰ Μοναστήρια. Τὰ ἐν Ἀθήναις Μετόχια τῶν Μονῶν διένεμον ἐλέη εἰς χρήματα, ἢ ἄλευρι, κρέας κ.λπ. Εἰς πάσχοντας ἔστελλον καὶ κεριὰ ἔτι τοῦ Πάσχα. Καὶ ὅχι μόνον αἱ Μοναὶ τῆς Ἀττικῆς, προεξαρχούσης τῆς πλου-σιωτάτης Μονῆς τοῦ Πειραιῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνταῦθα μετόχια τοῦ Ἀγίου Τάφου καὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ ἄλλων Μονῶν... Καμπάνας εἰς τὰς ἐκκλησίας δὲν εἶχον, οὐδ' ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν. Τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς Κυριακὰς αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐνοριῶν ἐπήγαινον καὶ ἐκτύπων τρεῖς φορές τὰς θύρας τῶν ἐνοριτῶν μὲ ἐν ξύλινον σκεπάρνι καὶ ἐφώναζον “κοπιάστε στὴν ἐκκλησίαν”. Μόνον εἰς τὸ Ἀγιοταφίτικο καὶ Σιναΐτικο εἶχον ἐν σανίδι, περασμένο εἰς ἓν σχοινίον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει τις εἰς τὸ χέρι καὶ ἀναβαίνων εἰς ὕψωμά τι τὸ ἐκτύπα μ' ἐν ἄλλο ξύλον».

ε'. “...αὐτὴν τὴν ἄκραν τοῦ οὐρανοῦ”

Ὁ ἐπιβατήριος ἢ ἐνθρονιστήριος λόγος εἶναι ἡ ομιλία που ἐκφωνεῖ ὁ νέος ἐπίσκοπος κάποιας περιοχῆς τὴν ἡμέρα που ἔχει ὀρισθεῖ, ὥστε νὰ τον υποδεχθῶν οἱ πιστοὶ τῆς ἐπαρχίας του καὶ νὰ τον συνοδεύσουν κατὰ τὴν ἐπίδασή του στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνον. Ἡ ἐνθρόνισή του ἐπισκόπου τον καθιστᾷ ἀπόλυτο καὶ μοναδικὸ κυρίαρχο ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπισκοπῆς του ἀλλὰ καὶ τον καθ' ὅλα υπεύθυνο γιὰ τὴν διαποίμανσιν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν μελῶν τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ἐτσι ὁ λόγος που θὰ ἐκφωνήσῃ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, εἶναι ἰσῶς ὁ ἐπισημότερος ὅλων που προηγήθησαν καὶ ἐκείνων που ἐπονται. Εἶναι ἡ αὐτοπαρουσίαση γιὰ πρώτη φορά τοῦ πνευματικοῦ πατέρα. Εἶναι ἡ μετάδοσις ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὁ καταρτισμὸς ὁράματος, που ἔχει ἐμπνευστεῖ

και θα θέσει σε εφαρμογή μαζί με τον λαό. Ο ενθρονιστήριος λόγος είναι ο οδικός χάρτης με τον οποίο θα πορευθεί ο επίσκοπος.

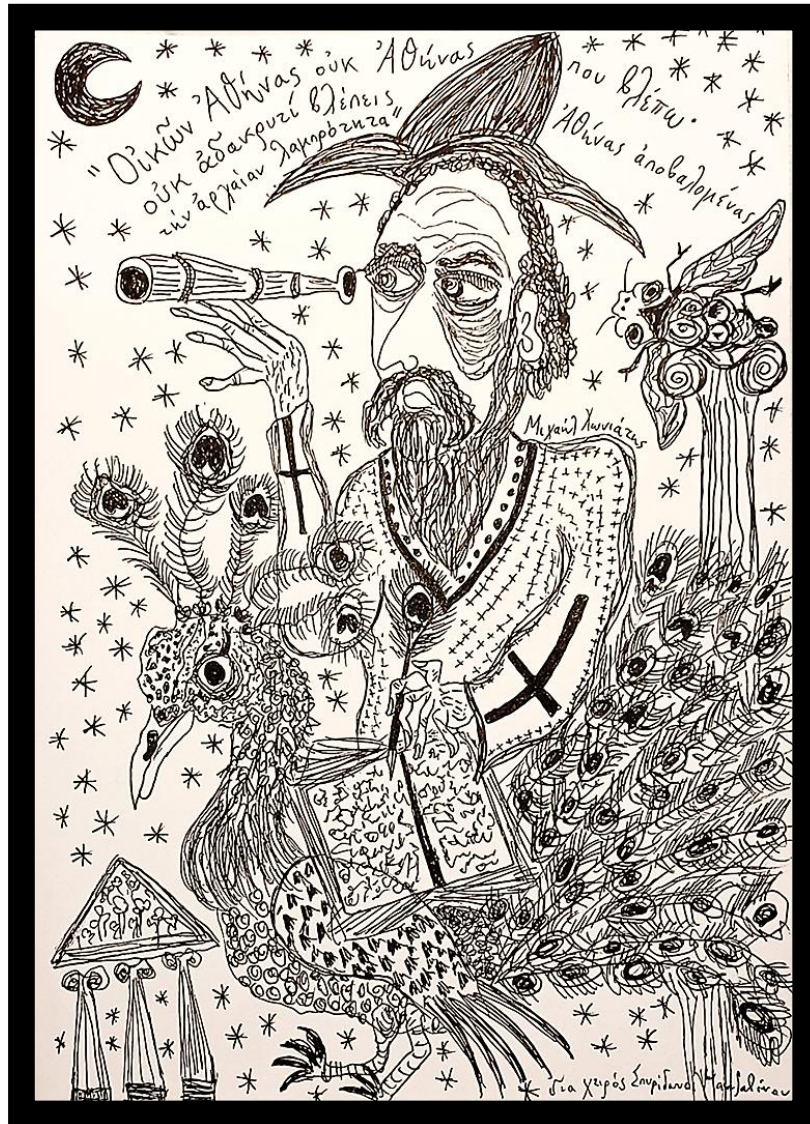
Την Άνοιξη του 1182 φθάνει στην Αθήνα ο νέος Μητροπολίτης της, ο Μιχαήλ Χωνιάτης. Ένας από τους πλέον μορφωμένους κληρικούς της Κωνσταντινουπόλεως, με ευρύτατη παιδεία εκκλησιαστική και θύραθεν. Εξελέγη για την θέση αυτή ενώ ήταν Γραμματέας του Οικουμενικού Πατριάρχου Θεοδοσίου Βορραδιώτου και κληρικός της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, της Αγίας του Θεού Σοφίας. Οι Αγιοσοφίτες, όπως και οι ιερείς του ναού των Αγίων Αποστόλων, οι Αγιαποστολίτες, ήταν οι πλέον μορφωμένοι και καταρτισμένοι ιερείς της αυτοκρατορίας. Ο Χωνιάτης συναναστρεφόταν με τους ανθρώπους της αυτοκρατορικής αυλής αλλά και με τους καθηγητές των πανεπιστημιακών σχολών. Παρ' όλα αυτά ο ίδιος ζούσε με απόλυτη πενία και ήταν συνειδητός αρνητής της αμοιβής για τον δάσκαλο, λειτούργημα που ασκούσε έως τη χειροτονία του.

Παρατίθεται ένα απόσπασμα από τον επιβατήριο λόγο του, όπου εξυμνεί τον ναό της Θεοτόκου της Αθηναίας, το μυστηριώδες φως που εξέπεμπε και μέσα σε λίγες λέξεις συνθέτει τον ωραιότερο ύμνο των Αθηνών, αφού παρομοιάζει την ανάβαση στην Ακρόπολη με την ανάβαση στο Σινά και το Χωρήθ προς συνάντηση του Θεού.

«...Ὡς φοβερός ὁ τόπος οὗτος· οὐκ ἔστι τοῦτο ἀλλ' ἢ οἶκος θεοῦ καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ κἀντεῦθεν τὸ ὑπερουράνιον τοῦτο φῶς ἀκάματον εἰσρεῖ δεῦρο, οὐκ ἀμαυρούμενον ἡμέρας, οὐ διακοπτόμενον νυκτὶ, ἄξυλον, ἄϋλον, ἀκραιφνέστατον, ἀειλαμπές, ἀειφάνές ἀβεβήλοις καὶ πιστοῖς ὄμμασι.

Τοῦτο στῦλος θείου πυρός, τοῦτο τῆς καθ' ἡμᾶς μυστικῆς καὶ φωτοδόχου νεφέλης ἀπόρροια δι' οὗ ὁδηγοίμεθ' ἂν, εἰ δι' ἐρημίας παθῶν ὁδεύοιμεν, εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν γῆν καὶ τῶν πρωτοτόκων μητρόπολιν, μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων δοκῶ μονοῦ πρὸς τὸ Χωρήθ ἀνελθεῖν σὺν αὐτῷ τῷ ποιμνίῳ μου καὶ βάτον φλογωπὸν ἐνοπτρίζεσθαι οὐ συμβόλοις ἀμυδροῖς καὶ σκιώδεσιν, ἀλλ' ἀληθείας φανοτάταις ἐκβάσεσι· καὶ με φωνή τις ἐντεῦθεν θεία

Κινδυνεύω γὰρ καὶ Μωσῆν ἐμαυτὸν φαντάζεσθαι· οὕτω με περιλάμψαν τὸ
χρῶμα τοῦ Θεοῦ τοῦδε φωτὸς διέδθηκεν, ὥς μὴ τὴν Ἀκρόπολιν Ἀθηνῶν
βλέπειν λογιζέσθαι, ἀλλὰ τὸ θεοστιβὲς ἐκεῖνο Χωρὴθ, μᾶλλον δ' αὐτὴν
τὴν ἄκραν τοῦ οὐρανοῦ».

Ο καθηγητής Στέφανος Ευθυμιάδης στο άρθρο του «Η χριστιανική Αθήνα και η λογοτεχνική της επεξεργασία στο Βυζάντιο. Από τη δημιουργία του Αρεοπαγιτικού Σώματος στον Μιχαήλ Χωνιάτη» σημειώνει μεταξύ άλλων:

«...Η Αθήνα ήταν ένας από τους πιο αδύναμους υποψηφίους για να αποκτήσει σημασία στη χριστιανική γεωγραφία, πολύ λιγότερο να γίνει το σπίτι της χριστιανικής πνευματικότητας. Στοιχειωμένη από το ένδοξο αλλά ειδωλολατρικό παρελθόν της,... στο χριστιανικό φαντασιακό ήταν μάλλον ένα μέρος που άξιζε να αντιμετωπιστεί αρνητικά όχι μόνο λόγω της αρχαίας ειδωλολατρικής του σημασίας αλλά και λόγω της συνεχούς σχέσης του με τους απολογητές και τους υπερασπιστές του παγανισμού... Το να είσαι Αθηναίος έγινε συνώνυμο του να είσαι αδιόρθωτα ειδωλολάτρης...

...Μια νέα εποχή για την πόλη ξεκίνησε με τη μετατροπή του Παρθενώνα σε χριστιανική εκκλησία... Σύμφωνα με τον Αντώνη Καλδέλλη, ως χριστιανικό ιερό της Μητέρας του Θεού, που τιμάται από αυτοκράτορες, μοναχούς και προσκυνητές από όλο τον Χριστιανικό κόσμο, ο Παρθενώνας εμφάνιζε ένα μοναδικό θείο φως που ένωνε κατά κάποιον τρόπο τη χριστιανική παράδοση και την ελληνική κληρονομιά. Στην πραγματικότητα, άλλες αναφορές και νύξεις για αυτό το φως που προέρχεται από την Ακρόπολη εμφανίζονται στα έργα διαφόρων συγγραφέων από τις αρχές του 12^{ου} αιώνα. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτοί οι συγγραφείς δεν ήταν μόνο Βυζαντινοί ρήτορες αλλά και Δυτικοί περιηγητές. Χωρίς να διευκρινίσουν τι εννοούσαν με συγκεκριμένους όρους με αυτό το φως, επισημαίνουν την πραγματική του ύπαρξη και μαρτυρούν μια σημαντική εξέλιξη: τη χριστιανική ιδιοποίηση του παγανιστικού Παρθενώνα και τη χριστιανική αποκατάσταση της ίδιας της πόλης...

Στην πραγματικότητα, στα τέλη του 12^{ου} αιώνα, η Αθήνα όχι μόνο βρήκε λύτρωση στα γραπτά σημαντικών ρητόρων όπως ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης και ο Μιχαήλ Χωνιάτης, αλλά έγινε κατανοητή με πλήρως εξιδανικευμένους όρους, ως τόπος Θεοφανείας, παρομοιάζεται με το όρος Σινά... χάρη στη συσχέτισή της με την εκκλησία της Μητέρας του Θεού, η Αθήνα ανυψώθηκε ρητορικά από τον πιο διάσημο μητροπολίτη της Μιχαήλ Χωνιάτη σε Νέα Σιών, μια άλλη πόλη του Θεού...

...Για τον τελευταίο αρχιεπίσκοπο της βυζαντινής Αθήνας το φως που πηγάζει από την Ακρόπολη είναι το μυστικιστικό φως που αποκτά ο άνθρωπος μόλις

ακολουθήσει το μονοπάτι που περνά μέσα από το σκοτάδι (γνόφος) και οδηγεί στη θεωρία, την ενατένιση του Θεού. Ο Χωνιάτης συγκρίνει την ανάβαση στον Παρθενώνα με την ανάβαση του Μωυσή στο όρος Σινά, προκαλώντας έτσι ένα εξαιρετικά σημαντικό θεολογικό μήνυμα. Για άλλη μια φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, ο φυσικός κόσμος προσφέρεται στον πνευματικό κόσμο και οι δύο κόσμοι ενώνονται για να προετοιμαστούν για μια συνάντηση με το θείο».

ς'. "...ἄλλο Σινᾶ ἢ τοῦ Πανικοῦ ὄρους ἀκρόρειαν".

Μεταξύ των σωζόμενων επιστολών του αγίου Μιχαήλ του Χωνιάτου, που δημοσίευσε ο Σπυρίδων Λάμπρος, υπάρχει μία η οποία απευθύνεται στον μοναχό κυρ Λουκά και αποτελεί μια ισχυρή μαρτυρία για την σχέση του αγίου με τους μοναχούς της επαρχίας του και μάλιστα με εκείνους που ενδιαίτουν ως αναχωρητές σε μικρά ασκητήρια ανά την Αττική και κυρίως στα δύο «ιερά» της βουνά τον Ύμηττό και το Πανικόν (Πάνειον) της Λαυρεωτικής.

Στο επίμετρο της πρώτης εκδόσεως της ακολουθίας του αγίου Μιχαήλ του Χωνιάτου, που εκδόθηκε από την Ιερά Μητρόπολη Μεσογαίας και Λαυρεωτικής (2005) διαβάζουμε·

«Ο ἅγιος Μιχαήλ μετὰ τὴν αὐτοεξορία του στὴν Κέα, ποὺ ἀκολούθησε τὴν κατάληψη τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς Φράγκους, ἐναγωνίως προσπαθεῖ νὰ ἐντοπίσει ἓναν ἀπὸ τοὺς ἄμεσους συνεργάτες του, τὸν μοναχὸ Λουκά, ἀναλογιζόμενος σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ σχετιζόταν καὶ εἶχε ἀναπτύξει πνευματικούς δεσμοὺς θὰ μπορούσε νὰ εἶχε καταφύγει. Τὸ πρῶτο μέρος, στὸ ὁποῖο φυσικὰ καὶ ἀβίαστα ἀνατρέχει ὁ νοῦς τοῦ ἀγίου εἶναι τὸ «Πανικὸν ὄρος» τῆς Κερατέας, τὸ ὁποῖο, παρομοιάζεται μὲ τὸ θεοβάδιστον ὄρος Σινᾶ, λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν μοναζόντων σὲ αὐτό». Ο Λουκάς εἶναι στενός συνεργάτης του αγίου καὶ ἔχει ἀναλάβει νὰ σηκώσει μαζί με ἄλλους ἐμπίστους τὸ βάρος τῆς ἀπουσίας του ἐπισκόπου ἀπὸ τὴν λειτουργικὴ καθέδρα καὶ τὸ διοικητικὸ κέντρο.

«Τῷ ὀσιωτάτῳ μοναχῷ κυρ Λουκᾶ

Ὅψε καὶ μόλις γράμμα τῆς σῆς τιμιότητος δεξάμενοι, ἐξ οὐπερ ἐνθένδε μεθωρμίσω Ἀθήναζε, ἠδυνήθημεν μαθεῖν ἀκριβῶς ἔνθα συνεστάλης ἀποκρυβεῖς, μικρὸν ὅσον τῷ θεῷ Ἡσαΐα πειδόμενος. Πότερον δέ, ἀγνοοῦντες διελογιζόμεθα πρὸς ἑαυτούς, ἄρα ὡς εἰς ἄλλο Σινᾶ τὴν τοῦ Πανικοῦ ὄρους ἀκρώρειαν ἀνέδραμεν ἢ φιλόθεος ψυχὴ καὶ τὸν θεῖον γνόφον ἀποκρυβὴν ἔθετο; ἄρα ἐπὶ τὸν Ὑμηττὸν ἀνακεχώρηκε, τὸν ἐπὶ τῷ μελιχρῷ τῆς ἡσυχίας ἀντικρυς Κάρμηλον; ἢ, τὴν τυραννικὴν Ἰεζάβελ ἀντιπεριῖστάμενος ὁ καδ' ἡμᾶς Ἡλιοῦ, καὶ πορρωτέρῳ τῆς Ἀττικῆς ἀπέδραμεν, ὥσπερ Χωρὴβ ἄλλο καὶ θεοπτικὸν σπήλαιον ἀναζητήσας τὸ φωκικὸν φροντιστήριον;...».

Το σπουδαιότερο ἴσως που συνδέει το Σινά και την Αθήνα εἶναι ἡ ἴδια ἡ Θεοτόκος. Ἡ ἐρήμος καὶ ἡ πόλη, τὸ ελάχιστο καὶ ἡ ἀφθονία, τὸ κρύο καὶ ἡ ζέστη, τὸ σκοτάδι καὶ τὸ φῶς, ὅλα αποκτοῦν ἄλλο νόημα καὶ ἄλλη δυναμικὴ,

εάν τα δούμε μέσα από το Θεομητορικό πρίσμα, που κάνει τη βάτο να φλέγεται, αλλά να μην καίγεται, την άνυδρη έρημο να πηγάζει νερό, την πολύβουη πόλη να μετατρέπεται στο μεγαλύτερο μοναχικό ασκητήριο. Η Θεοτόκος είναι εκείνη που κάνει τους μοναχούς και τους κοσμικούς, τους Σιναΐτες και τους Αθηναίους πολίτες της μέλλουσας Πόλης.

Κλείνοντας παρατίθεται ένα ποίημα της Αδαμαντίας Μαρκαναστασάκη για τον άγιο Ιωάννη, τον Αρχιεπίσκοπο του Σινά, που εννιακόσια και πλέον έτη μετά την θυσία του δεν έχει δική του ακολουθία με τροπάρια εκκλησιαστικά και ύμνους βυζαντινούς. Ας δεχθεί από τους πολυπράγμονες τουλάχιστον συμπατριώτες του αυτή την ελάχιστη αλλά καρδιακή προσφορά...

Στον ιερομάρτυρα Ιωάννη, Αρχιεπίσκοπο Σινά

*Το πετράδι της ερήμου
στόλισαν τα λόγια σου,
με πλακόστρωτα του ύπνου του
κόμποι τα μοιρολόγια σου.*

*Ευράφι ολούθε
οι κάκτοι των καιρών,
μα εσύ εμπρός,
γυμνός σταυρός,
ντυμένος, νεκρός,
φοβέρα της άμμου,
ξερός ανδρός.*

*Κυνήγι σκληρό ο εχθρός
κι εσύ σαν άπνους φρουρός,*

*βούταγες αίμα στο φως...
Φεγγάρια λουσμένα
χαμένος χορός,
σ' αγκάδια γινόσουν
αετός ιερός
κι η πόρτα κλεισμένη
σ' οράματα ξένη,
ξύπνα μια γη ξεχασμένη!*

*Φίλα το ξίφος
που τα μαλλιά σου ήπια,
μα στης ψυχής σου την λαλιά δεν μπήκε,
γιατί το χάραμα πικρό σε πήρε,
στης Βασιλείας τον αφρό
ΑΠΟΨΕ ΜΕΙΝΕ!*